
Smiljana LEINERT NOVOSEL

RODNI STEREOTIPI,
PREDRASUDE I
DISKRIMINACIJA
ŽENA U POLITICI

Živimo li danas u demokratskom, razvijenom društvu koje omogućuje ostvarenje slobode, jednakosti i ravnopravnosti pojedinaca za koje se već nekoliko stotina godina zalaže europsko društvo? Kakva je perspektiva uklanjanja jaza između opredjeljenja i prakse svakodnevnog života te koji to razlozi i dalje utječu na rodnu (ne)ravnopravnost u pojedinim sferama života?

Možemo se složiti da nesuglasja, barem na općoj razini, nema kad se postavi pitanje o tome trebaju li žene na početku 21. stoljeća biti ravnopravne s muškarcima u procesu političkog odlučivanja. Danas je u razvijenim europskim zemljama čak evidentno opredjeljenje za paritet žena i muškaraca u političkom odlučivanju kao preduvjetu istinske demokracije, no pokazatelji govore kako to nije nimalo lako ostvariti čak i kad o tome postoji suglasnost u društvu. Nedavna iskustva zemalja jugoistočne Europe vezana uz drukčiji politički sustav, onaj socijalistički, također su posvjedočila da formalna opredijeljenost za sve oblike društvene ravnopravnosti, pa tako i onu spolnu, ne jamči njenu očekivanu realizaciju; društvena intervencija u smjeru izjednačavanja političke participacije žena i muškaraca pokazala se nužnom, ali rezultati su bili povoljniji samo za trajanja takve intervencije¹ (Leinert Novosel, 1990., 34). Ravnopravnost, naime, pretpostavlja stvarne promjene u svijesti ljudi, što tadašnji politički sustav očigledno, usprkos svom autoritarnom karakteru, nije uspio ostvariti u željenu intenzitetu. Promjena političkog sustava i prihvaćanje višestranačke parlamentarne demokracije pokazali su se izazovom na tom području, koji je, posebice prvih godina tranzicije, očitovao ono što je malo tko očekivao – tradicionalno lice i nesklonost ženama u politi-

1 Tako je 1963. godine u "oktroiranoj" fazi u Saboru SR Hrvatske bilo 24,1% žena; u fazi "kompeticije", koja je trajala od 1965. do 1982. godine, broj žena pao je na 7,9%, dok je u sljedećoj, fazi "ključa", od 1974. do 1990., ponovno porastao i varirao oko 18%.

ci, o čemu su svjedočili podaci o drastičnom padu ženske participacije u Saboru SR Hrvatske s 18% prije 1990. na 4,5% žena 1990. godine (Leinert Novosel, 1999., 35). S vremenom su se postoci počeli mijenjati i upućivati na pozitivan trend porasta ženske participacije u političkom odlučivanju, ali ni danas oni ne svjedoče o ravnopravnom tretiranju žena i muškaraca u svim sferama društva, pa tako i u politici. Zašto i dalje briga za spolnu/rodnu ravnopravnost ostaje konstantom i neriješenom “zadaćom” većine europskih zemalja na početku 21. stoljeća, pa među njima i Hrvatskoj?

Da bi se razumio problem jednake zastupljenosti, potrebno je krenuti od prava na kojem se temelje liberalne demokracije. Za razliku od antičke demokracije, moderni je ideal suvremene europske demokracije univerzalističke prirode; promiču se ljudska prava, ali po cijenu zanemarivanja spolnog identiteta ljudskih bića. Stoga “da bi ljudska prava bila istinski univerzalna, moraju se odrediti kao prava svih ljudskih bića, a spolnu razliku treba izričito napomenuti” (Sineau, 2003., 16). Ova autorica smatra da stoga što u demokraciji nema doktrine spolne razlike, politički život ostaje jedno od najmanje feminiziranih područja u modernim demokratskim društvima. Čini se da pitanje spolne ravnopravnosti uglavnom ostaje u sferi socijaldemokracije, dok se u liberalnim demokracijama ono ne prepoznaje kao političko pitanje. “Upravo se kroz uživanje političkih prava, muškarci i žene u liberalnoj demokraciji ostvaruju kao aktivni građani i jačaju svoja građanska i društvena prava. Politička pozicija s obzirom na rodne razlike stoga je odlučujuć čimbenik u izgradnji demokracije.” (Sineau, 2003., 17).

Usprkos tome, podaci vezani uz rodnu dimenziju demokracije testiranu kroz participaciju žena u parlamentima potvrđuju da je u ljudskom društvu najteže i najsloženije promijeniti svijest ljudi i, u skladu s time, očekivati nagle promjene u njihovu političkom ponašanju. Zato se u svijetu i u nas i dalje bilježi stalan disbalans u broju žena i muškaraca u parlamentima, naravno u korist muškaraca.

Ilustriraju to i podaci posljednjega takvoga globalnog istraživanja iz 2006. godine s prosjekom od samo 16,8% žena u 180 parlamenata svijeta! (Trambley, 2006.)

Istodobno, posljednjih godina praksa upućuje na neočekivane, nagle pozitivne promjene u pojedinim regijama svijeta, i to tamo gdje bismo to zbog niske stope razvoja najmanje očekivali. Zemlje na jugu Afrike u parlamentima imaju više od 48% žena, dok su u najrazvijenijem dijelu svijeta, u Europi, SAD-u, Kanadi, pomaci spori – ispod 25% – uz uravnotežen razvoj ženske političke par-

ticipacije u skandinavskim zemljama – više od 50% žena (Leinert Novosel, 2007., 87). Nedovoljna prisutnost žena posebno je uočljiva u analizi čelnih funkcija u parlamentima, vladama i državama u pojedinim regijama svijeta,² što potvrđuje “piramidalni princip” prema kojem žene gotovo nestaju s ključnih pozicija porastom razine političkog odlučivanja.

Spomenuti podaci stavljaju pod znak pitanja teze od prije dvadesetak godina koje su višu participaciju žena u parlamentima objašnjavale nižom stopom prirodnog prirasta, većim izdvajanjima za javnu potrošnju, posebice visoko obrazovanje, višim udjelom žena među radno aktivnom populacijom, uz poseban naglasak na višim administrativnim i menadžerskim pozicijama te određenim političkim strukturalnim čimbenicima (Leinert Novosel, 2007., 87). Najnovija istraživanja³ pokazuju da je od svih socioekonomskih, kulturoloških i političkih čimbenika kojima se pokušava objasniti nedovoljan broj žena na političkim pozicijama ključno značenje egalitarnog shvaćanja rodni uloga te proporcionalni tip izbornog sustava; u zemljama dulje demokratske tradicije ti su čimbenici doveli do porasta broja žena u parlamentima. No, u brojnim zemljama kraćega demokratskog iskustva, kao što je slučaj i s Hrvatskom, to još nije ostvareno pa su i pokazatelji

- 2 Žene na vodećim pozicijama u svijetu:
Početkom 2008. godine žene su obnašale 10,7% predsjedničkih pozicija u parlamentima, uz najviše postotke na Karibima i u Europi (8 predsjednica u obje regije); 5 žena obnaša takve dužnosti u Africi, 4 u SAD-u i 3 u Aziji i Pacifiku. Žene predsjednice država: samo 7 od 150 predsjednika, odnosno 4,7% su žene (Argentina, Čile, Finska, Indija, Irska, Liberija, Filipini). Žene premijerke: samo 8 od 192 premijerska mjesta, točnije 4,2% obnašaju žene.
Početkom 2008. žene su obnašale 16,1% ministarskih pozicija; 30% ili više mjesta u vladi obnašale su žene u Finskoj (58%), Norveškoj (50%), Grenadi (50%), Španjolskoj (52%). (Inter-parliamentary Union, 2007.).
- 3 Na ta je pitanja svojim istraživanjem pokušala odgovoriti M. Trambley 2006. analizirajući podatke za 89 zemalja svijeta klasificiranih prema Gastil Indeksu 2005. kao demokratske zemlje. Podaci su pokazali da u zemljama koje imaju dulju demokratsku praksu prosječna proporcija žena u parlamentima iznosi 19,6%, dok je kod zemalja kraće demokratske tradicije taj postotak samo 15,7! Nalazi istraživanja potvrdili su neke prijašnje spoznaje vezane uz moguća objašnjenja visine te proporcije, dok su neki novi upozorili na posve drukčije odnose među varijablama. Nezavisne su varijable grupirane u kulturalne, socioekonomske, političke i one vezane uz ženski politički status. Kao zavisna varijabla uzet je postotak žena u parlamentima, a analizirane zemlje podijeljene su u dvije kategorije: one koje su slobodne najmanje polovinu razdoblja od 1972. do 2003., ukupno 48 zemalja, te one koje su kraće vrijeme slobodne (41 zemlja). Kod statističke obrade primijenjene su serije bivarijatne (posebice Pearsonova korelacija) i multivarijatne analize (posebice OLS regresija). Autorica sugerira koncept empirijske demokracije koja uzima u obzir različite realitete kao što su kulturološki, socioekonomski i politički, pri čemu odustaje od kauzalne analize i opredjeljuje se za interaktivan pristup.

znatno lošiji od očekivanih. Svjedoči to o postojanju stereotipa o ženama u određenim sferama života, posebice u politici, odnosno predrasuda o njihovim mogućnostima ravnopravnog sudjelovanja u donošenju političkih odluka. U takvim je zemljama, izgleda, osim promjena u socijalizaciji mladih nužna i društvena intervencija poput uvođenja zaštitnih mehanizama, kvota, kako bi se ubrzala promjena svijesti ljudi u smislu spolne/rodne ravnopravnosti.

Statistički podaci o broju žena na pojedinim razinama političkog odlučivanja u Hrvatskoj jasno nam pokazuju u kojoj smo mjeri uspjeli ostvariti cilj; s druge strane prihvaćanje Nacionalne politike za ravnopravnost spolova pokazuje kako taj cilj namjeravamo realizirati – ovdje važno mjesto pripada politici kvota, što indirektno govori o tome da želimo promijeniti stereotipe o ženama u politici, želimo ukinuti diskriminaciju i zaštititi žene od neravnopravnog sudjelovanja u politici u odnosu na muškarce.

Podaci za veljaču 2010. (Državni zavod za statistiku, 2010., 57 i 60) pokazuju da u Saboru RH žene participiraju sa 24,3%, dok ih u Vladi ima manje od trećine – 20%, sa ženom na predsjedničkoj poziciji. Situacija je daleko od očekivane.

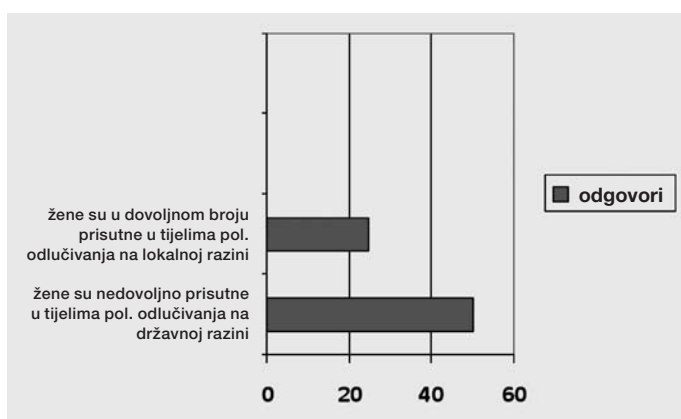
Zanimalo nas je smanjuje li se jaz između opredjeljenja i prakse spolne ravnopravnosti te razlikuje li se područje politike od stanja u ostalim sferama života. Također nas je zanimalo na koji način građani vide i prepoznaju prisutnost spomenutih stereotipa vezanih uz spol, predrasude prema ženama te njihovu diskriminaciju jer nam ta percepcija jasno ilustrira stupanj razvoja svijesti društva o odnosu između spolova/rodova, posebice na području političkog odlučivanja. Želeći pribaviti podatke o sadašnjem stanju, u ljeto 2009. godine provedeno je istraživanje “Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u Republici Hrvatskoj”.⁴ To, prvo cjelovito istraživanje na reprezentativnom uzorku vezano uz ovu temu željelo je ispitati koliko građani u našem društvu prepoznaju diskriminaciju baziranu na spolu, kako je percipiraju općenito, a kako po pojedinim područjima društvenog života, kakva su im iskustva u tom pogledu te uz kakve stavove o odnosu žena i muškaraca pristaju.

⁴ Istraživanje je inicirao Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH, a u njemu su sudjelovali istraživači s Filozofskog fakulteta – Odsjeka za psihologiju te Instituta za društvena istraživanja.

PERCEPCIJA RAVNOPRAVNOSTI ŽENA I MUŠKARACA U HRVATSKOJ POLITICI

Prvo pitanje koje ćemo razmatrati jest kako danas ljudi u Hrvatskoj percipiraju ravnopravnost žena i muškaraca u hrvatskoj politici te zapažaju li razlike s obzirom na razinu političkog odlučivanja. Je li njihova percepcija sukladna stvarnim podacima?

Percepcija ravnopravnosti muškaraca i žena u politici na različitim razinama političkog odlučivanja

Grafikon 1.
Kako ljudi percipiraju ravnopravnost muškaraca i žena u politici na različitim razinama političkog odlučivanja
Odgovori: Slažem se i U potpunosti se slažem

Podaci spomenutog istraživanja govore o percepciji (ne)dovoljnog broja žena u politici općenito, ali pokazuju i razliku vezanu uz razine političkog odlučivanja – onu najvišu, u Saboru RH i Vladi RH, za razliku od one na lokalnoj razini.

Ispitanici se uglavnom ili u potpunosti slažu (50%) da žene na spomenutoj višoj razini nisu prisutne u dovoljnom broju. Možemo reći da tako rezonira svaki drugi ispitanik; s druge strane, njih gotovo 23% ima o tome posve obrnutu percepciju i misli kako žena na tim razinama ima dovoljno. Kad je o lokalnoj razini riječ, dominiraju oni (48%) koji se ne slažu, odnosno uopće ne slažu da je žena na toj razini političkog odlučivanja dovoljno; nasuprot njima gotovo petina ispitanika, gotovo 15%, smatra da je broj žena na lokalnoj razini dovoljan. Usporedba odgovora za te dvije razine potvrđuje slaganje u percepciji prema kojoj žena nema dovoljno na obje razine, ali je zanimljivo da stanje na državnoj razini vide boljim, odnosno “žene vide dovoljno prisutnima” – 23% odgovora, dok stanje na lokalnoj razini procjenjuju lošijim – samo 15% ispitanika percipira ga

“dovoljnim”. Znači, stanje na obje razine nije idealno, ali je na onoj višoj u percepciji naših ispitanika situacija ipak bolja nego na lokalnoj razini.

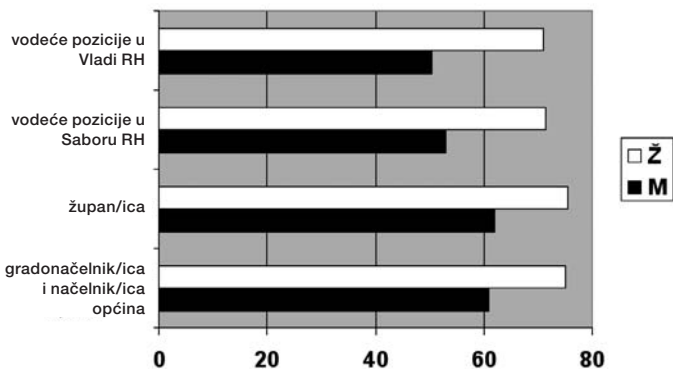
Njihovo mišljenje o ravnopravnosti spolova u političkom odlučivanju pokazuje podudarnost s iznesenim statističkim podacima vezanim uz participaciju žena na tim razinama političkog odlučivanja. Podsjetimo da svjetska iskustva, jednako kao i naša u Hrvatskoj, govore o znatnijem sudjelovanju žena na lokalnoj razini nego na onoj najvišoj, na razini parlamenata. Takvi su nalazi registrirani još prije dvadesetak godina i kod nas, a istraživačice su ih, kao što smo spomenuli, nazvale “piramidalnim principom” participacije žena u politici (Leinert Novosel, 1990.).

Međutim, statistički podaci i podaci istraživanja vezani uz RH posljednjih desetak godina svjedoče o “obrnutoj piramidi” prema kojoj su žene u Hrvatskoj prisutnije na višim nego li na nižim razinama političkog odlučivanja. Na primjer, dok ih je na razini vijeća općina 2001. bilo 7% te 2005. godine 8%, njihov je broj 2009. porastao na samo 10%, a na najvišoj ih je razini spomenutih 24,3% (Državni zavod za statistiku, 2010., 59). Potvrdilo se tim istraživanjem i dosadašnje pravilo “spolne perspektive”, prema kojem su žene kudikamo kritičnije kad je riječ o ženskoj političkoj participaciji nego li muškarci, posebice kad je riječ o najvišim razinama političkog odlučivanja: 58,5% žena i osjetno manje muškaraca – njih 40% – slaže se da žene nisu u dovoljnom broju prisutne u tijelima političkog odlučivanja na državnoj razini.

Percepcija broja političarki na vodećim političkim funkcijama

Grafikon 2.

Kako muškarci i žene percipiraju broj političarki na vodećim političkim funkcijama
Odgovori: Nedovoljno i izrazito malo

Članstvo u političkim tijelima za svakog je lakše ostvarivo negoli uspon na vodeće pozicije, što se prije svega odnosi na žene. To smo već pokazali u tekstu navodeći podatke o broju žena na najistaknutijim političkim pozicijama u svijetu. I u nas su žene na takvim pozicijama više izuzetak nego pravilo, o čemu svjedoče i najnoviji podaci Državnog zavoda za statistiku iz 2010. godine. Prema njima, među županima je 15% žena, dok ih je među gradonačelnicima samo 8%. Rijedak je podatak da je žena na čelu Vlade RH.

Kakvo je danas viđenje ispitanika o broju žena na istaknutim političkim pozicijama?

Podaci iz 2009. potvrđuju konzistentnost u percepciji ispitanika vezanoj uz procjenu (ne)dovoljnog broja političarki na istaknutim pozicijama političkog odlučivanja s onim prethodnim, vezanim uz razine. Oni ocjenjuju da je političarki uglavnom nedovoljno i među gradonačelnicima/icama (42%), među županima/icama (43%), do vodećih pozicija u Saboru RH (43%) te Vladi RH (42%). Razlike ponovno nastaju kad je riječ o funkcijama na pojedinim razinama: dok broj žena među gradonačelnicima i županima procjenjuju nedovoljnim u 27% slučajeva, kad je riječ o čelnim funkcijama u Saboru RH i Vladi RH, nezadovoljstvo je osjetno manje (19% to ocjenjuje izrazito malim). "Spolna perspektiva" ponovno je prisutna.

U ovom su kontekstu zanimljivi podaci o pretpostavci da bi žena u doglednoj budućnosti mogla obnašati predsjedničku funkciju u RH: nalazi iz 1999. godine (Leinert Novosel, 1999., 47) pokazivali su kako žena na čelu države po mišljenju ispitanika još dugo kod nas neće biti realnost – 81% žena i 79% muškaraca smatralo je to malo vjerojatnim, odnosno potpuno nevjerojatnim. Analiza našeg najnovijeg istraživanja iz 2009. godine pokazuje da 43% muškaraca i 26% žena, dakle značajno manji postotak nesklonih ženama uz jasne međuspolne razlike, na predsjedničkim izborima ne bi dalo svoj glas ženi usprkos tome što bi imala slične kvalitete kao i muški kandidat. Ovime ponovno potvrđujemo da postoje predrasude prema ženama, pogotovo kad je riječ o najvišim pozicijama odlučivanja.

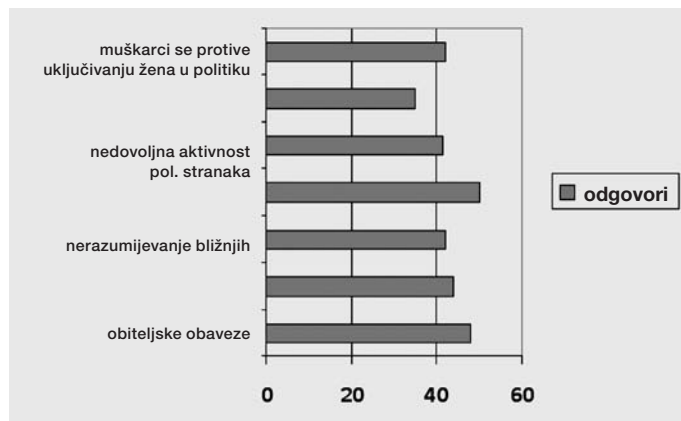
Razlozi nedovoljne uključenosti žena u političko odlučivanje

Ovo je istraživanje imalo namjeru odgovoriti i na pitanje o razlozima nedovoljne uključenosti žena u političko odlučivanje, odnosno njihovu diskriminaciju u pogledu ostvarenja ravnopravnosti u tom segmentu. Znanstvene spoznaje o mogućim razlozima kumuliraju se desetljećima kako u svijetu tako i u nas, a ključne su navedene u uvod-

nom dijelu ovog teksta. Istraživanje iz 2009. godine omogućuje nam dodatne odgovore na pitanje što danas ljudi u Hrvatskoj misle o razlozima spolne/rodne ravnopravnosti. Usmjerit ćemo se na odnos između takozvanih objektivnih razloga – brojnih obiteljskih obaveza i nedostatka motivacije samih žena da u tome sudjeluju. Istraživanja motiviranosti žena i muškaraca za politiku u nas traju već dvadesetak godina.

Zanimljivi su podaci istraživanja iz 1997. godine (Leinert Novosel, 1999., 142) koji su u komparaciji sa zemljama Europske unije pokazali da su naše ispitanice općenito zainteresiranije za politiku (86% žena izjavljivalo je da su jako ili srednje zainteresirane) od europskih žena te čak više negoli ispitivani muškarci u spomenutim zemljama (ispred Danske – 59%, Njemačke – 51%, Velike Britanije – 44%, itd.) Pokazalo se kako je gotovo svaka druga ispitanica u Hrvatskoj izjavila da je bliska nekoj od političkih stranaka (u gotovo jednakom broju kao i muškarci), ali se usprkos tome aktivno u politiku uključivao samo minimalan broj (4% žena, 14% muškaraca). Uz takvu motivaciju teško je objašnjiv minimalan broj žena aktivnih u političkom životu. Očigledno je postojao, ali i danas postoji, razlog zašto se ta ženska motiviranost ne pretače u političko djelovanje. Iako se broj žena s vremenom postupno povećavao, danas je u prosjeku u našim političkim strankama 20 do 30% žena (Državni zavod za statistiku, 2010., 58), na istaknutijim razinama brojnije su u lijevo orijentiranim strankama (oko 30%), dok su na vodećim funkcijama izuzetno rijetko čak i u tim strankama, koje bi trebale voditi računa o političkoj participaciji na temelju spola.

Kamo se usmjeravaju odgovori ispitanika 2009. godine?

Grafikon 3.

Koji su razlozi nedovoljne uključenosti žena u politiku
Odgovori: Često je razlog i
Najčešće je razlog

	MUŠKARCI			ŽENE		
	RANG	M	SD	RANG	M	SD
Obiteljske obaveze	1	2,40	,916	2	2,58	,909
Predrasude o sudjelovanju žena u politici	2	2,35	,894	1	2,65	,955
Opterećenost poslom	3,5	2,27	,878	4	2,47	,896
Nedovoljna aktivnost političkih stranaka	3,5	2,27	,859	6	2,39	,880
Žene nisu zainteresirane za politiku	5	2,25	,894	7	2,15	,925
Nerazumijevanje bližnjih	6	2,22	,864	5	2,43	,908
Muškarci se protive uključivanju žena u politiku	7	2,17	,894	3	2,50	,933

Rezultati spomenutog istraživanja iz 2009. potvrđuju da su razlozi nedovoljnog broja dominantno “izvan” samih žena, točnije na vodećoj su poziciji predrasude o sudjelovanju žena u politici, a tek nakon toga slijede ostali razlozi, oni “objektivne” naravi u koje se ubrajaju obiteljske obaveze i opterećenost poslom. U sljedećoj su skupini ponovno razlozi koji nisu vezani uza same žene, nego dolaze od “onih drugih” – riječ je o protivljenju muškaraca ženskom uključivanju u politiku, nerazumijevanju bližnjih te nedovoljnoj aktivnosti političkih stranaka. Da nije riječ o pomanjkanju motivacije kod samih žena, pokazuju odgovori koji taj razlog stavljaju na posljednje mjesto i tako potvrđuju iznesene konstatacije. Samo 9% ispitanika, kudikamo najniži postotak, smatra da je upravo to najčešći razlog ženske nedovoljne prisutnosti u politici. To samo potvrđuje ranije nalaze koji su tu mogućnost stavljali gotovo na posljednje mjesto, uz razliku između spolova. Potvrdu iznesenog nalazimo u tablici 1.

Podaci ponovno svjedoče o već spomenutoj “spolnoj perspektivi”: dok muškarci kao glavni razlog vide objektivne okolnosti – obiteljske obaveze, žene ih spominju tek nakon predrasuda o ženama u politici; dok muškarci na treće i četvrto mjesto stavljaju opterećenost poslom i nedovoljnu aktivnost političkih stranaka, žene na treće mjesto stavljaju protivljenje muškaraca uključivanju žena u politiku, a tek potom opterećenost poslom. To ponovno potvrđuje da je od konkretnih obaveza mnogo važniji subjektivni doživ-

Tablica 1.

Hijerarhija razloga nedovoljne uključenosti žena u politiku (N muškarci=648, N žene=715)

ljaj opterećenosti samih žena.⁵ Nastavak analize pokazuje i razlike u intenzitetu percepcije žena i muškaraca: žene kao najčešći razlog gotovo u dvostruko većem broju ističu predrasude o sudjelovanju žena u politici (10% muškaraca i 22% žena); sličan je omjer i kad je riječ o muškom protivljenju uključivanju žena u politiku (8% muškaraca i 16% žena smatra to najčešćim razlogom).

Percepcija društvenog položaja žena u politici i iskustva spolne diskriminacije

Zanimljiv je nalaz koji govori da se postupno mijenja zadovoljstvo ispitanika položajem žena u politici. Od izrazite kritičnosti prvih godina tranzicije,⁶ kad su pojedine skupine ispitanika taj položaj ocjenjivale lošijim nego u bivšem sustavu, analiza podataka iz 2009. navodi na zaključak da je u percepciji ljudi o promjeni položaja žena u politici došlo do određenih, očekivanih promjena. Većina ispitanika (62%) smatra da je danas položaj žena u politici bolji nego ranije, dok samo 8% procjenjuje da je lošiji nego prije. Postoji i zanimljiva razlika u “spolnoj” perspektivi, vidljiva u sljedećoj tablici.

		lošiji nego prije	jednak	bolji nego prije
u politici	m	7,4	26,9	65,6
	ž	9,1	32,6	58,3

Tablica 2.

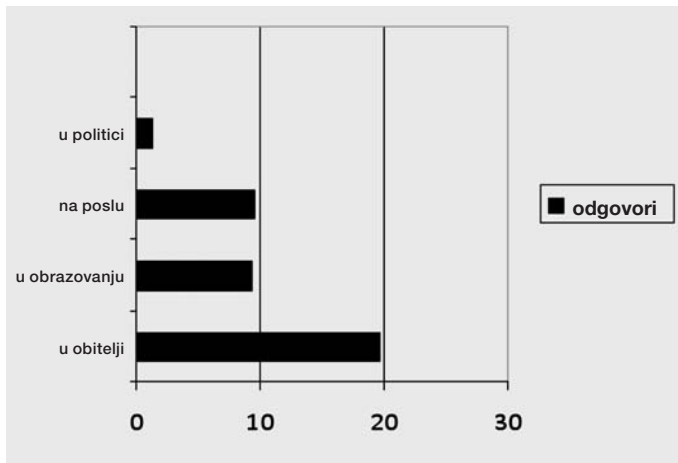
Percepcija društvenog položaja žena u Hrvatskoj danas u odnosu na onaj od prije 10-ak godina (N muškarci=648, N žene=715) – podaci u tablici odnose se na postotke odgovora sudionika

Percepcija se u najvećoj mjeri temelji na iskustvima žena pri realizaciji njihove političke ravnopravnosti. Podaci pokazuju da su, analogno niskom postotku participacije žena u političkom odlučivanju, iskustva diskriminacije izrazito rijetka i dosežu jedva 5%. Pri tome je zanimljiv

- 5 Podsjetimo ovdje na nalaz iz istraživanja razloga nedovoljne prisutnosti žena u političkom odlučivanju vezanom za bivši politički sustav. Pokazalo se već tada da “objektivne” okolnosti kao što su bračni status, broj djece, starost, spol djece ili tip obitelji nemaju utjecaj na intenzitet uključenosti žena u političko djelovanje te da je od objektivnog opterećenja mnogo važnije kako ga žena percipira. Istina, taj se zaključak prije svega odnosio na žene aktivističkog potencijala, dok su one druge gotovo svaku obavezu vidjele kao razlog neuključivanja u bilo kakvu dodatnu aktivnost (Leinert Novosel, 1990.).
- 6 Istraživanje provedeno 1997. godine u okviru projekta FPZ-a “Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj 1990. – 2000.” pokazalo je da tradicionalisti položaj žena ocjenjuju boljim nego prije – 10% žena i 15% muškaraca u ukupnom uzorku, dok su modernisti položaj ocjenjivali lošijim nego ranije – 73% žena i 64% muškaraca.

“sadržaj” te diskriminacije – najčešće je riječ o iskustvima zaobilaženja pri izboru u tijela političkih stranaka ili neuvrštanju žena na kandidacijske liste. Učestalo je doživljavanje uvredljivih komentara i podsmijeha članova stranke na račun žena te potreba mnogo intenzivnijeg rada u stranci nego što se to očekuje od muškaraca.

Nalaz vezan uz iskustva diskriminacije u politici dobiva poseban smisao usporedimo li ga s iskustvima žena u različitim područjima života: nalaz za politiku kudikamo je najniži ($M=0,23$), uza samo 1% iskustva, što je devet puta manje od onog vezanog uz posao i obrazovanje i gotovo dvadeset puta niže od nalaza za područje obitelji. Podaci kontrolirani kroz spol omogućuju zaključak prema kojem ponovno najmanje diskriminacije i žene i muškarci ispitanici vide upravo u politici; ipak, evidentna je razlika u intenzitetu iskustva po pojedinom spolu – kod žena to znači deset puta manje u politici nego na poslu i gotovo trideset puta manje nego u obitelji. Kod muškaraca su te razlike mnogo manje.

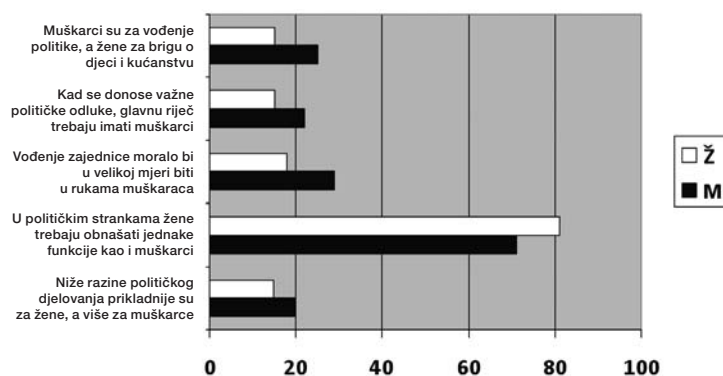

Grafikon 4.
Učestalost iskustva diskriminacije na temelju spola u politici u usporedbi s diskriminacijom na ostalim područjima (prosječan postotak odgovora)

Zadržimo li se na području politike, podsjetit ćemo kako su podaci spomenutog istraživanja iz 1997. godine upozorili na značajnu, ali i očekivanu razliku među ispitanicima kad ih se pitalo o stavovima vezanim uz sudjelovanje žena u politici. Na pitanje jesu li one rođene za politiku ili nisu, 33% žena i 39% muškaraca iz skupine tradicionalista slagalo se da ženama nije mjesto u politici, dok je 67% žena i 61% muškaraca modernista tvrdilo upravo suprotno (Leinert Novosel, 1999., 48). Uz kakve stavove danas pristaju ispitanici?

Stavovi vezani uz (ne)ravnopravnost spolova u politici

Grafikon 5.
Stavovi ispitanika o
(ne)ravnopravnosti žena
i muškaraca u politici
Odgovori: Slažem se i
U potpunosti se slažem

Podaci iz 2009. pokazuju sličnosti sa spomenutim prijašnjim istraživanjima jer ponovno omogućuju razlikovanje prema sklonosti tradicionalnim ili modernijim društvenim vrijednostima, ali uz određenu korekciju u njihovim omjerima – broj tradicionalista smanjio se s jedne trećine na jednu četvrtinu u korist modernista. Konkretno, iznesen stav prema kojem su muškarci za politiku, a žene za djecu i kućanstvo, podupire samo 19% ispitanika; da su niže razine političkog djelovanja prikladnije za žene, a više za muškarce, smatra, slaže se i u potpunosti se slaže samo 17% ispitanika; 23% – njih manje od četvrtine – ne slaže se da bi vođenje zajednice trebalo u velikoj mjeri prepustiti muškarcima, odnosno da u donošenju važnih političkih odluka mora biti dominantan glas muškaraca – misli samo 18%. S druge strane, čak 76% ispitanika smatra da muškarci i žene trebaju u strankama obnašati jednake funkcije.

ZAKLJUČAK

Posljednjih tridesetak godina politička ravnopravnost žena i muškaraca u europskim je parlamentarnim demokracijama bilježila postupan, linearni rast uz sporiji tempo očekivanih promjena; skandinavske su zemlje iznimka zbog brže realizacije paritetne demokracije, odnosno ravnoteže u participaciji žena i muškaraca u parlamentima. U Hrvatskoj je, jednako kao u ostalim bivšim socijalističkim zemljama, propašću tog sustava nestala i praksa viših, "umjetno" održavanih postotaka žena u parlamentima. Nakon nagla pada prvih godina demokratske tranzicije, protekla dva desetljeća i Hrvatska bilježi postupan porast ženske političke participacije i dosezanje nekadašnjih po-

stotaka. U tom je pogledu evidentan trend napredovanja u realizaciji društvenog opredjeljenja za spolnu/rodnu ravnopravnost u svim sferama društvenog života.

No, raskorak između opredjeljenja i prakse ostaje prisutnim i u razvijenim europskim zemljama i u onim manje razvijenima kao što je Hrvatska. Ključno je pitanje kako ga što prije svladati te koje mjere pri tome primijeniti. Jasno je da isključivo oslanjanje na zaštitne mehanizme, kvote, i primjena mjera afirmativne akcije nisu dovoljni za dubinske promjene u svijesti ljudi vezane uz spolove, već je nužan drukčiji pristup u socijalizaciji mladih i stalno upozoravanje na praksu neravnopravnosti. S druge strane, potreba primjene spomenutih mehanizama svjedoči o postojanju spolnih stereotipa i o diskriminaciji koja onemogućava društvenu ravnopravnost.

Kad je riječ o politici, istraživanje iz 2009. godine pokazuje da danas ljudi u Hrvatskoj žene vide nedovoljno prisutnima na svim razinama političkog odlučivanja, dakle neravnopravnima s muškarcima, ali stanje na višim razinama percipiraju boljim od onoga na lokalnoj razini. U tom se segmentu njihova percepcija podudara sa stvarnim stanjem. Slična je i njihova procjena adekvatnosti broja žena na vodećim političkim pozicijama: nema ih dovoljno, ali je situacija bolja na višim razinama. Objašnjenje nedovoljnog broja žena u politici pokazuje sličnost s dosadašnjim nalazima: dominantni su razlozi "izvan" samih žena, pri čemu je najčešće riječ o predrasudama prema ženama u politici, a tek potom slijede razlozi "objektivne" prirode. Žene se značajno razlikuju od muškaraca u svim odgovorima, što svjedoči o prisutnosti "spolne perspektive". Iako daleko od zadovoljavajućeg, percepcija položaja žena u politici ocijenjena je osjetno boljom nego do sada, ali i komparativno gledano prema stanju u drugim područjima života, posebice u zaposlenosti i obitelji. O tome svjedoče i iskustva diskriminacije žena koja su najrjeđa upravo u politici, a uglavnom se mogu objasniti nepostojanjem procedura u stranačkom djelovanju vezanim uz izbore na stranačke funkcije i formiranje lista za parlamentarne izbore, pri čemu najčešće stradavaju žene. Činjenica da ispitanici položaj žena u politici ocjenjuju boljim nego prije deset godina, iako to stvarni podaci ne potvrđuju, sugerira da medijska prisutnost političarki te upozoravanje na nužnost ravnopravnosti žena i muškaraca u donošenju političkih odluka djeluju na svijest ljudi i uklanjanje stereotipa o ženama u politici. To pokazuje i lagan porast broja ispitanika koji dijele modernije stavove o ravnopravnosti spolova na području politike, a posebno onih koji se zauzimaju za to da žene koje su se već uključile ravnopravno budu

birane na stranačke funkcije te na sve razine političkog odlučivanja. S druge je strane moguće pretpostaviti da je diskriminacija manja tamo gdje postoji veća mogućnost društvene kontrole, što je svakako slučaj u politici, za razliku od obitelji i posla.

LITERATURA

- Državni zavod za statistiku (2010.), *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2010.*, Zagreb.
- INGELHART, R. i NORRIS P. (2003.), *Rising Tide: Gender Equality and Cultural Change around the World*, Cambridge, Cambridge University Press.
- LEINERT NOVOSEL, S. (1990.), *Žene – politička manjina*, Zagreb, NIRO "Radničke novine".
- LEINERT NOVOSEL, S. (1999.), *Žena na pragu 21. stoljeća – između majčinstva i profesije*, Zagreb, TOD i EDAC.
- LEINERT NOVOSEL, S. (2007.), Politika ravnopravnosti spolova: kako do "kritične mase" žena u parlamentima? *Politička misao*, 44 (3): 85-102.
- NORRIS, P. (2004.), *Electoral Engineering, Voting Rules and Political Behavior*, Cambridge, Cambridge University Press.
- SINEAU, M. (2004.), *Ravnopravnost – Vijeće Europe i sudjelovanje žena u političkom životu*, hrvatsko izdanje, Zagreb, Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova.
- TRAMBLEY, M. (2006.), *Democracy, Representation and Women: A Comparative Analysis*, paper delivered at the 20th IPSA World Congress, Fukuoka, Japan.
- Women in Parliament in 2007: The Year in Perspective (2007.), Inter-Parliamentary Union, Geneva.